

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ
Кримінальний процес, криміналістика

**СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ**

Калинчук Христина Анатоліївна,
курсант 3-го курсу
Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ

Питання засади законності у кримінальному процесі має глибоку історію. Уявлення про законність, як про явище, з'явилися пізніше, ніж самі закони (природні, божественні тощо). Законність досягає періоду становлення та діяльності самої держави. Тому у питаннях законності юридична наука, як правило, звертається до найбільш ранніх періодів розвитку держави та права, коли ще тільки почали з'являтися міркування щодо того, чому не можна жити без законів, якими вони мають бути і наскільки вільними є правителі та інші громадяни у дотриманні цих законів [1, с. 21]. Про законність написано багато наукових праць, проведено багато досліджень, також є безліч різних визначень цього поняття, проте майже в кожному з них виділяється та основа сутності законності – чітке, неухильне дотримання, виконання норм права, вимог закону учасниками правовідносин.

Засади, зокрема в кримінальному процесі, є фундаментом, що формує механізм правового регулювання діяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду та інших учасників кримінального процесу. Тому в умовах сьогочасного реформування системи кримінального процесу в Україні, вагомої значущості для кримінального провадження набуває проблема реалізації та дотримання засад, зокрема – законності.

Аспект застосування законності є дуже розгалуженим. Це так званий правовий режим точного та неухильного додержання законодавства при здійсненні юридичної діяльності, що безпосередньо виявляється в кримінальному процесі. Він дещо звужує повноваження органів досудового розслідування, прокуратури та суду і створює умови переходу кримінального провадження з однієї процесуальної стадії в іншу на підставі закону і у визначеній послідовності.

Засада законності – одна із конститутивних в юридичній діяльності. Вона забезпечує підкорення поведінки суб'єктів суспільних відносин вимогам

нормативно-правових актів. Відома ще римському праву, що підтверджують максими: «Законність – основа держави», «Закон суровий, але це закон», засада законності знайшла своє утвердження в сучасному законодавстві. Ця засада притаманна усім галузям права, оскільки вона – значуща.

Дотримання вимог закону під час кримінального провадження забезпечується можливістю оскарження незаконних дій і рішень органів і службових осіб у визначеному КПК порядку. Наприклад, на досудовому провадженні – до прокурора, чи слідчого судді, суду чи апеляційного суду; в судових стадіях – до апеляційного чи касаційного суду. В результаті цього незаконні дії і рішення скасовуються. При цьому, винні у порушенні законності службові особи можуть бути притягнені до встановленої законом відповідальності, зокрема кримінальної (зловживання владою або службовим становищем – ст. 364 Кримінального кодексу України (далі – КК України), перевищення влади або службових повноважень – ст. 365 КК України, завідомо незаконні затримання, привід або арешт – ст. 371 КК України, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності – ст. 372 КК України, примушування давати показання – ст. 373 КК України та інші злочини проти правосуддя) [2].

Засада законності віднесла й обов'язок прокурора та інших учасників кримінального провадження з боку обвинувачення всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень [3].

В КПК України редакції 1960 р. такий обов'язок сторони обвинувачення було визначено як окрему засаду – всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи. Ця засада почасти в кримінальній процесуальній науці зіставлялась із засадою встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Положення про всебічність, повноту і об'єктивність дослідження обставин провадження не виділилось в окрему засаду, а включилось до засади законності, що і викликає чимало застережень. По-перше, обов'язок спрямувати судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження покладено не лише на сторону обвинувачення, а й на головуючого у судовому. Так само й оцінка зібраних доказів, яка здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею і судом, проводиться ними за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження [3].

По-друге, встановлення обставин провадження повно, всебічно і неупереджено – це результат дотримання засад кримінального судочинства, в тому числі й насамперед, засади законності. Тому ми погоджуємось із думкою Г.М.

Мамки, що варто було б законодавцеві виділити зазначене положення ч. 2 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України як окрему засаду кримінального провадження [4, с. 172].

Отже, усі засади кримінального провадження чітко сформульовані та закріплені у кримінальному процесуальному законі. Вони є основою функціонування, а, головне, удосконалення усієї системи кримінального процесу. Однією із таких засад є законність, змістом якої виступають заходи переконання та примусу, що і є необхідною умовою для розвитку правової культури. Об'єктом законності, як засади кримінального провадження, є кримінальне процесуальне законодавство, правозастосовні акти, а також поведінка учасників кримінального провадження.

Для забезпечення реалізації засади законності в кримінальному процесі, насамперед, необхідна наявність достатньо розвиненого законодавства, яке б ефективно регулювало кримінально-процесуальні відносини. Належний рівень правосвідомості, або ж правової культури є підґрунтям законності, котра розгалужується на зміст та форму кримінального провадження на усіх стадіях його здійснення.

Таким чином, засада законності у кримінальному провадженні зобов'язує органи і службові особи, котрі його здійснюють: неухильно дотримуватися встановленого кримінальним процесуальним законом порядку провадження; вчиняти процесуальні дії на законних підставах; повідомляти і роз'яснювати іншим учасникам провадження їхні процесуальні права і обов'язки; обґрунтовувати свої рішення відповідними нормами матеріального і процесуального права; неухильно дотримуватись порядку збирання й закріплення доказів, тощо.

Список використаних джерел:

1. Пеший Д.А. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III // Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21.
3. Кримінальний-процесуальний кодекс: *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2020).
4. Мамка Г. М. Щодо реалізації загальноправового принципу законності в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2018. С. 169-172.